

Σωτήρης Μπαμπατζάνης

Χρήστος Κιοσές

# Τετράδιο εξάσκησης

## Γραμματικής

Στ' δημοτικού



ΠΕΡΙΕΧΕΙ  
CD-ROM

γνωστός/ά-γνωστός, ώριμος/αν-ώριμος  
γράφω/ξε-γράφω, μετάδοση/ανα-μετάδοση  
οδός/είσ-οδος, δέση/έκ-δεση

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή των συγγραφέων

ISBN 978-960-456-394-4

© Copyright: Σ. Μπαπατζάνης, Χ. Κιοσές, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη, 2013

---

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

---

**Φωτοστοιχειοθεσία**  
**Εκτύπωση**  
**Βιβλιοδεσία**

**Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ**

18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr



**ΕΚΔΟΣΕΙΣ**  
**ΖΗΤΗ**

**www.ziti.gr**

**ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:**

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

**ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΛΙΑΝΙΚΗ-ΧΟΝΔΡΙΚΗ**

Χαριλάου Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

**ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:**

Πεσμαζόγλου 5, 105 64 Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210.3211.097

**ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr**

# Γιατί ν' ασχοληθώ μ' αυτό το τετράδιο...

Αγαπητοί μαθητές,

Όλοι μας, όταν ακούμε τη λέξη «γραμματική», πανικοβαλλόμαστε. Μας έρχονται στο μυαλό κανόνες δυσνόητοι και ατέλειωτες ώρες προσπάθειας για να κατανοήσουμε τα γραμματικά φαινόμενα. Μας προτείνουν διάφορους τρόπους για να μπορέσουμε να εξοικειωθούμε με τα διδασκόμενα, αλλά και πάλι το ίδιο χάος. Η θεωρία να επαναλαμβάνεται. Και ως εκπαιδευτικοί κατανοούμε πως αυτό δεν εξυπηρετεί την εκπαιδευτική διαδικασία.

Το τετράδιο που κρατάτε στα χέρια σας δεν αντιγράφει τη σχολική γραμματική. Εδώ, λοιπόν, όσο και να ψάξετε, δε θα βρείτε θεωρία ούτε υποδείγματα γραμματικών φαινομένων, αλλά ούτε και εξαιρέσεις.

Θα τα ανακαλύψετε όλα μόνοι σας έχοντας ως σύμβουλο τη γραμματική του σχολείου.

Δουλεύοντας πάντα σε σχέση με τη γραμματική σας, το τετράδιο αυτό θα σας βοηθήσει να εμπεδώσετε τα γραμματικά φαινόμενα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι εδώ θα βρείτε μόνο τα γραμματικά φαινόμενα και όχι ασκήσεις συντακτικού. Θεωρήσαμε πως αυτές μαζί με την κατάλληλη θεωρία πρέπει να παρουσιαστούν σε ξεχωριστό βιβλίο «Συντακτικό», για να μπορέσετε να γίνετε γνώστες της δομής, της οργάνωσης και της λογικής της γλώσσας μας.

Ελπίζουμε το τετράδιο αυτό να αποτελέσει τον αχώριστο βοηθό σας για τη σωστή χρήση των γραμματικών φαινομένων.

*Οι συγγραφείς  
Σωτήρης Μπαμπατζάνης  
Χρήστος Κιοσές*

## **Σημείωση**

Το τετράδιο αυτό αποτελεί μέρος του βιβλίου «Μαθαίνω τη γραμματική λύνοντας ασκήσεις» των εκδόσεων Ζήτη για την Ε' και Στ' Δημοτικού, το οποίο αναθεωρήθηκε από τον Σωτήρη Μπαμπατζάνη στη νέα του μορφή σε δύο ξεχωριστά τετράδια.

# Τι θα βρείτε σ' αυτό το τετράδιο...

---

## Πρώτο μέρος

### Οι φθόγγοι και τα γράμματα

---

Οι φθόγγοι .....	11
Τα γράμματα .....	11
Διπλά γράμματα .....	12
Δίψηφα φωνήεντα .....	13
Δίψηφα σύμφωνα .....	14
Κύριοι δίφθογγοι .....	15
Καταχρηστικοί δίφθογγοι .....	15
Όμοια σύμφωνα .....	16
Οι συνδυασμοί αυ και ευ .....	16
Άφωνα γράμματα .....	17
Γράφονται με μία λέξη .....	18
Οι συλλαβές .....	18
Συλλαβισμός .....	20
Τόνοι .....	21
Τα σημεία της στίξης .....	22
Αρκτικόλεξα .....	25
Πάθη φωνηέντων .....	26
Πάθη συμφώνων .....	29
Συμφωνικά συμπλέγματα .....	30

## Δεύτερο μέρος

### Οι λέξεις

---

<b>Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ</b> .....	33
Αρχαίες λέξεις – Λαϊκές λέξεις .....	33
Ξένες λέξεις - Λαϊκές λέξεις .....	33
<b>ΠΑΡΑΓΩΓΗ</b> .....	37
Παράγωγα ρήματα .....	37
Παράγωγα ουσιαστικά .....	38

Παράγωγα επίθετα .....	42
Παράγωγα επιρρήματα .....	44
<b>ΣΥΝΘΕΣΗ</b> .....	45
Σύνθεση με αχώριστα λαϊκά μόρια .....	45
Σύνθεση με λόγια αχώριστα μόρια .....	46
Τα μόρια μετά-, περί-, ημί-, ομό-, τηλέ-, υπό- .....	48
Η σημασία των συνθέτων .....	50
Το πρώτο συνθετικό .....	50
Το συνθετικό φωνήεν .....	55
Το δεύτερο συνθετικό .....	55
Παρασύνθετα .....	56
<b>Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ</b> .....	60
Κυριολεξία και Μεταφορά .....	60
Ομώνυμα .....	62
Παράνυμα .....	63
Ταυτόσημα .....	64
Συνώνυμα .....	64
Αντώνυμα (αντίθετα) .....	68

## Τρίτο μέρος

### Κλιτά μέρη του λόγου

---

Κλιτά και Άκλιτα - Τύποι - Πτώσεις - Γένος - Αριθμός .....	71
Θέμα - Χαρακτήρας - Κατάληξη .....	73
Οι πτώσεις .....	73
<b>ΤΟ ΑΡΘΡΟ</b> .....	75
<b>ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ</b> .....	77
Οι σημασίες και τα είδη των ουσιαστικών .....	77
Το γένος και ο αριθμός των ουσιαστικών .....	78
Η κλίση των ουσιαστικών .....	81
<i>Αρσενικά σε -ας ισοσύλλαβα</i> .....	81
<i>Αρσενικά σε -ης ισοσύλλαβα</i> .....	83
<i>Αρσενικά σε -ας ανισοσύλλαβα</i> .....	85
<i>Αρσενικά σε -ης ανισοσύλλαβα και αρσενικά σε -τής με διπλό πληθυντικό</i> ...	87
<i>Αρσενικά σε -ες και σε -ούς ανισοσύλλαβα</i> .....	88
<i>Αρσενικά σε -ος</i> .....	89
<i>Θηλυκά σε -α</i> .....	91
<i>Θηλυκά σε -η</i> .....	93

Θηλυκά σε -η αρχαιοκλίτα .....	95
Θηλυκά σε -ω .....	97
Θηλυκά σε -ος αρχαιοκλίτα .....	97
Θηλυκά σε -ου και -α ανισοσύλλαβα .....	99
Ουδέτερα σε -ο ισοσύλλαβα .....	100
Ουδέτερα σε -ι ισοσύλλαβα .....	102
Ουδέτερα σε -ος ισοσύλλαβα .....	103
Ουδέτερα σε -μα ανισοσύλλαβα .....	105
Ουδέτερα σε -σιμο (-ξιμο) (-ψιμο) ανισοσύλλαβα .....	107
Ουδέτερα σε -ας, -ως, -ος ανισοσύλλαβα .....	108
<b>Ανώμαλα ουσιαστικά .....</b>	<b>110</b>
<i>Άκλιτα - Ελλειπτικά ουσιαστικά .....</i>	<i>110</i>
<i>Ιδιόκλιτα ουσιαστικά .....</i>	<i>110</i>
<i>Διπλόκλιτα ουσιαστικά .....</i>	<i>112</i>
<i>Διπλόμορφα - Διπλοκατάληκτα ουσιαστικά .....</i>	<i>113</i>
<b>ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ .....</b>	<b>115</b>
<i>Η κλίση των επιθέτων .....</i>	<i>115</i>
<i>Επίθετα με το αρσενικό σε -ος και το θηλυκό σε -η .....</i>	<i>115</i>
<i>Επίθετα με το αρσενικό σε -ος και το θηλυκό σε -α .....</i>	<i>117</i>
<i>Επίθετα με το αρσενικό σε -ος και το θηλυκό σε -ια .....</i>	<i>119</i>
<i>Επίθετα με το αρσενικό σε -ύς .....</i>	<i>122</i>
<i>Επίθετα με το αρσενικό σε -ής .....</i>	<i>124</i>
<i>Επίθετα με το αρσενικό σε -ης (ανισοσύλλαβα) .....</i>	<i>126</i>
<i>Ανώμαλα επίθετα .....</i>	<i>128</i>
<i>Αρχαιοκλίτα επίθετα σε -ων, -ούσα, -ον .....</i>	<i>131</i>
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις στα επίθετα .....</i>	<i>132</i>
<i>Παραθετικά επιθέτων .....</i>	<i>134</i>
<b>ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ .....</b>	<b>137</b>
<b>ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ .....</b>	<b>139</b>
<b>ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ .....</b>	<b>146</b>
<i>Οι διαθέσεις .....</i>	<i>146</i>
<i>Μεταβατικά και Αμετάβαρα ρήματα .....</i>	<i>146</i>
<i>Οι φωνές .....</i>	<i>147</i>
<i>Αποθετικά ρήματα .....</i>	<i>148</i>
<i>Οι εγκλίσεις .....</i>	<i>148</i>
<i>Οι χρόνοι του ρήματος .....</i>	<i>149</i>
<i>Παρεπόμενα ρημάτων .....</i>	<i>153</i>
<i>Θέμα-χαρακτήρας-κατάληξη ρημάτων .....</i>	<i>154</i>
<i>Αύξηση .....</i>	<i>155</i>

Οι συζυγίες .....	156
Ρήματα α' συζυγίας .....	158
Ρήματα β' συζυγίας .....	159
Αρχαϊκή κλίση παθητικής φωνής .....	163
Συνηρημένα ρήματα .....	164
Ο Αόριστος των ρημάτων .....	165
Άσκιμος Αόριστος .....	166
Δεύτερος παθητικός Αόριστος .....	168
Ελλειπτικά ρήματα .....	169
Απρόσωπα ρήματα .....	169
Ανώμαλα ρήματα .....	170
Μετοχές .....	175

## Τέταρτο μέρος

### Άκλιτα μέρη του λόγου

---

Επιρρήματα .....	179
Προθέσεις .....	181
Σύνδεσμοι .....	182
Μόρια .....	182
Επιφωνήματα .....	183

μέρος Α΄

οι φθόγγοι και τα γράμματα





# οι φθόγγοι

α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ

Από ποιους φθόγγους έγιναν οι παρακάτω λέξεις; Αφού τους ξεχωρίσεις, να γράψεις με ποια γράμματα αποδίδεται ο καθένας απ' αυτούς:

Λέξεις	Φθόγγοι	Γράμματα
τραγουδιστής	τ, ρ, α, γ, ου, δ, ι, σ, τ, ι, σ	τ/ρ/α/γ/ο/υ/δ/ι/σ/τ/η/ς
τζιτζικας		
ευχή		
βουβάλι		
αυλόγυρος		
γκριμάτσα		
απολαμβάνω		
ύψιλον		

# τα γράμματα

α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ(ς), τ, υ, φ, χ, ψ, ω

**Φωνήεντα**  
α, ε, η, ι, ο, υ, ω

**Σύμφωνα**  
β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ

1

Στις παρακάτω λέξεις να ξεχωρίσεις τα γράμματα και στη συνέχεια να τα κατατάξεις σε φωνήεντα και σύμφωνα και να σημειώσεις το αρχικό και το τελικό γράμμα κάθε λέξης:

Λέξεις	Γράμματα	Φωνήεντα	Σύμφωνα	Αρχικά	Τελικά
ταξίδι	τ, α, ξ, ι, δ, ι	α, ι, ι	τ, ξ, δ	τ	ι
μεταφορά					
δίδακτρα					
μανίκι					
καλησπέρα					
απρόσμενος					

Λέξεις	Γράμματα	Φωνήεντα	Σύμφωνα	Αρχικά	Τελικά
βιβλίο .....					
υπολογιστής .....					
τραπέζι .....					
στροφόμετρο .....					

2

Να συμπληρώσεις τα γράμματα που λείπουν:

πα...ζω

χορ...ύω

πρ...σέχω

καλ...τερα

γ...ορτάζω

αγναντ...ύω

προσχ...ρώ

μαγ.....ρεύω

προσπ...ρνώ

καταδι...κω



## Διπλά γράμματα

ξ (κ+σ), ψ (π+σ)

Γράφω σωστά τις παρακάτω λέξεις:

Λέξεις	κσ ή ξ, πσ ή ψ	Λέξεις	κσ ή ξ, πσ ή ψ
<b>πσάρι</b>	<b>ψάρι</b>	κσεναγώ .....	
ακσίνα .....		ακσιολάτρευτος .....	
άψυχος .....		υπεροψία .....	
πσαχουλεύω .....		πσάρεμα .....	
εκσάρες .....		πσυχολιός .....	
εκσηγώ .....			

# Δίψηφα φωνήεντα

αι, ει, οι, υι, ου

**1** Ξεχωρίζω τα δίψηφα φωνήεντα, όπου υπάρχουν, και γράφω με ποιον φθόγγο αποδίδονται:

Λέξεις	Δίψηφα φωνήεντα	Φθόγγοι	Λέξεις	Δίψηφα φωνήεντα	Φθόγγοι
υιοθεσία	υι	ι	μπαούλο		
οικολόγος			υιός		
αραιά			λεωφορείο		
είδηση			χρειάζεται		
κουλουριάζομαι					

**2** Ψάξε και βρες στο λεξικό σου πέντε λέξεις που ν' αρχίζουν με καθένα από τα δίψηφα φωνήεντα:

αι: .....  
.....  
.....  
ει: .....  
.....  
.....  
οι: .....  
.....  
.....  
υι: .....  
.....  
.....  
ου: .....  
.....  
.....



**3** Γράψε από πέντε λέξεις που να περιέχουν καθένα από τα δίψηφα φωνήεντα:

αι: .....  
.....  
.....  
ει: .....  
.....  
.....  
οι: .....  
.....  
.....

υι: .....

ου: .....

## Δίψηφα σύμφωνα

μπ, ντ, γκ, τσ, τζ

**1** Ξεχωρίζω τα δίψηφα σύμφωνα, όπου υπάρχουν, και γράφω με ποιον φθόγγο αποδίδονται:

Λέξεις	Δίψηφα σύμφωνα	Φθόγγοι	Λέξεις	Δίψηφα σύμφωνα	Φθόγγοι
φιλντισένιο	ντ	ντ	γκρεμίζω		
μπαίνω			τζιτζικας		
κοντραμπάσο			βιολοντσέλο		
πάντοτε			ντέφι		
αντιλαμβάνομαι			τσάντα		

**2** Να γράψεις από πέντε λέξεις που ν' αρχίζουν από τα δίψηφα σύμφωνα:

μπ: .....

ντ: .....

γκ: .....

τσ: .....

τζ: .....

**3** Να γράψεις από πέντε λέξεις που να περιέχουν τα δίψηφα σύμφωνα:

μπ: .....

ντ: .....  
 .....  
 γκ: .....  
 .....  
 τσ: .....  
 .....  
 τζ: .....  
 .....

## Κύριοι δίφθογγοι

αη, αι, όη, όι

Να αναγνωρίσεις και να γράψεις τους κύριους διφθόγγους στις παρακάτω λέξεις, όπου υπάρχουν:

Λέξεις	Κύριοι δίφθογγοι	Λέξεις	Κύριοι δίφθογγοι
βοηθητικός .....	.....	ομόηχος .....	.....
βοήθημα .....	.....	ομοϊδεάτης .....	.....
ολόισιος .....	.....	οχλοβοή .....	.....
χάιδεμα .....	.....	Ευβοϊκός .....	.....
άηχος .....	.....		

## Καταχρηστικοί δίφθογγοι

ι, υ, ει, οι + το ακόλουθο φωνήεν ή δίψηφο σε μία συλλαβή

Να αναγνωρίσεις και να γράψεις τους καταχρηστικούς διφθόγγους στις παρακάτω λέξεις, όπου υπάρχουν:

Λέξεις	Καταχρηστικοί δίφθογγοι	Λέξεις	Καταχρηστικοί δίφθογγοι
περιπλανιέμαι .....	.....	οχιά .....	.....
ποίημα .....	.....	φτυάρι .....	.....
φτυαρίζω .....	.....	αδειάζω .....	.....
άλιωτος .....	.....	αλήθεια .....	.....
λιωμένος .....	.....	αλλιώτικος .....	.....